

# BUDAVÁR

A Duna szélén állok, a pesti parton, ahova történelem néz le a budai Várból. A Várból, melyről évszázadok óta napjainkig a legnagyobb elragadtatással és csodálattal beszélnek a történészek és utazók. *Evlija Cselebi*, a világhírű török utazó mintegy név évszázaddal ezelőtt így beszélt a budai Várról: „A Gellért-hegyről nézve olyan, mint egy hegytől körülvevett medencében úszó óriási kőtutaj, olyan, mint egy ozmánli gálya.” Ennek a „gályának”, a vár felszínének a hossza 1500, szélessége pedig 500 méter. A szabadtéri óriásmúzeum 180 méterre épült a tengerszint fölé.

Több mint 700 éve, 1255-ben kezdődött a budai Vár története, amikor egy parancs alapján palota épült IV. Béla királynak és templom a hívőknek. E hét évszázad alatt pusztító pestiseket, véres csatákat, rettenetes tűzvészeket és sötét nemzet-árulásokkal jegyzett fel itt a történelem. 1944–45-ben — rövid időre — a német fasiszták fészkeltek be magukat az ősi falak közé. Budapest felszabadulása után a Vár is borzalmas képet mutatott: házainak egyötöd része teljesen megsemmisült, a többi rombadőlt. Olyan volt a vár, mint egy hatalmas máglya tetején kiégett tankok, összedőlt régi épületek és műemlékek, halottak és sebesültek.

## Új virágzás előtt

Ma, ahogy végigmegyünk az ősi vár kőköcskös utcáskáin, mindenütt új virágzás jeleit látjuk. A tudomány féltő gonddal vizsgálja meg a romokat, óvatosan kézzel bontja ki a rejtett emlékeket. Államunk tíz és tízmilliókat költ évente az ősi épületek, műemlékek, bástyák és szobrok helyreállítására, restaurálására, arra a területre, ahol egykoron mindössze 17 lámpa világított, repceolajban égő kanóc-darabbal.

Az ok, amiért e sorokat írom, mindenekelőtt az, hogy kérjem a fővárosba utazó zalaikat: ha itt járnak, ne mulasszák el megtekinteni nemzeti életünknek e nagy múltú, szinte minden egyes kövében történelmet őrző színterét.

A Vár nyitott történelem-könyv — emlékeztető, figyelmeztető. A Vár-kerület hazafias népfőnt bizottsága a közelmúltban középiskolás és munkásfiatalok részvételével vetélkedőt rendezett arról, hogy ki tud többet a Vár történetéről. A több mint negy-

ven kérdés között ilyenek szerepeltek: hol őrzik Petőfi Sándor kardját, hol volt Budán az első színelőadás, melyik nagy festőnket ihlette meg a szabadságharcos honvédeknek a várba szorult osztrákok elleni, 1849-es, győzelmes rohama?, stb. A nagyszámú „mezőny” többsége pontos választ adott a kérdésekre. Egyre többen, naponta százan és ezren ismerkednek a Vár történetével. Egymást érik a szűk utcákban a diákokkal, bányászfiatalokkal, szövetkezeti gazdákkal megrakottan érkezett autóbuszok, s a külföldi rendszámú autók.

Budavár épül, él, tanít, emlékeztet.

## A történelem emlékeiből

A nagyarányú építkezés miatt még elzárt terület a régi Színház utca, ahol II. József rendeletére német színházat építettek a karmeliták templomából. Az építkezésre a XVIII. század végén, híres ember, Kempelen Farkas, író, mérnök, rézmetsző és építész vezetésével került sor. 1800-ban nagy művész érkezett a Várszínházba. A Magyar Kurír így jelentette be az eseményt: „... a Budai Theátrum-ban Concertet tartott egy Beethoven nevű híres muzsikusz, a Forte-Pianon való mesterességes jádszása által mindenkinek magára vonta a figyelmességét.”

A Bécsikapu tér közepén Kazinczy Ferenc emlékműve áll. Halálának 100. évfordulóján (1931-ben) határozta el a főváros, hogy a magyar nyelvújítás vezérének méltó emléket emel a Várban, ahol a Martinyovics mozgalomban betöltött szerepe miatt először halálra, majd kegyelem folytán nyolc évi börtönre ítélték. A tér minden egyes épülete csodálatos építészeti remekmű. A 7-es számú házban például az ablakok között, a mélyített falon, a klasszikus kor nagyjai, görög és római költők, írók és filozófusok domborművű képét találjuk: Vergiliusz, Cicero, Sokrates és Livius arcképet.

A Táncsics Mihály utcán a Vár legmagasabb pontjára, a Szentháromság tere jutunk. A Táncsics utca 7-ben a vár legszébb barokk épületében ma általános iskola van. Korunk nagy alkotó munkájának folytatói, a jövő örökösei tanulják itt a magyar nép történetét. Az iskola mellett nevezetes épület áll. Az volt már a középkorban is. A királyi pénzverő ház. Az 1800-as évek első évtizedeitől börtönné használták az épületet. Itt volt rabságban Kossuth Lajos 1837–1840-ig és Táncsics Mihály két ízben, 1847–1848-ig és 1860–1867-ig. 1848 március 15-én a polgári forradalom élén haladó pesti ifjúság ebből az épületből szabadította ki Táncsicsot.

## Budapestre vonatkozó újságcikkek

|                |                |  |  |
|----------------|----------------|--|--|
| Szerző:        | Hagyományok    |  |  |
| Cím:           | Budavár        |  |  |
| Forrás:        | Zalai Hírlap   |  |  |
| (Hely)         | 1863. nov. 24. |  |  |
| (Idő)          |                |  |  |
| (Köt. v. füz.) |                |  |  |
| (Oldal)        |                |  |  |
| Tárgy          | 9.439          |  |  |
| Hely           | Vár            |  |  |
| Idő            | 1863.          |  |  |
| Személy        |                |  |  |
| Helyszám       |                |  |  |

OSZTÁLYOZÁS

Történelmi gazdagságát illetően megannyi csodálatos emlék közepette is egyedül áll a Hess András tér. Neve az évszázadok során, a történelmi fordulatoktól függően gyakran változott. Ezen a téren esett el 1686-ban Abdurrahmán pászá, a híres törökvezér, itt rendezték az első budai színielőadásokat, itt állomásozott 1919-ben, a Magyar Tanácsköztársaság idején a Vörös Hadsereg hídfőparancsnoksági osztálya, s ezen a szakaszon érte 1945-ben az egyik legsúlyosabb csapás a Várba szorult hitleri fasisztákat. A betűvel foglalkozó ember számára kétszeresen érdekes a tér mai nevének eredete. Karai prépost, Mátyás király bizalmas embere azzal öröktette meg nevét a magyar kultúrtörténetben, hogy 1472-ben Magyarországon meghonosította a könyvnyomtatást. Rómából Budára hívta a lengyel származású Hess Andrást, saját házában telepítette le és segítséget nyújtott részére az első magyar könyvnyomda berendezéséhez. Hess András nyomdája Európa legkorábbi könyvnyomdáiinak egyike volt, itt jelnet meg 1473-ban a *Budai Krónika*.

### A Vörös Sún

A Hess András tér szinte egyetlen polgárháza a népszerű *Vörös Súnház*. Építészeti elemei középkori eredetre valának. A Vörös Sún-ház először pálos-rendház és iskola,

majd lakóház, utána 1700-tól vendégfogadó, 1785-ig Budavár egyetlen vendégfogadója, az idegenforgalom fontos tényezője. A Vörös Sún-ház azonban nemcsak kedvelt bálozóhely, hanem a német színházat megelőzően Buda legelső színháza is. Az első előadásokat az 1760-as években tartották itt. Berner, Kurz Wendinger és Schmidt színiigazgatók vándortársulatai szórakoztatták itt a budai polgárokat, zömében rögtönzött darabokkal. 1784-ben *Schmallöger* asszony, színiigazgató társulata gondoskodott a budaiak szórakoztatásáról. Ekkoriban gyakran előfordult, hogy a társulat — első sorban anyagi megfontolásokból — magyar nyelvű előadásokkal próbálkozott, jöllehet a társulat valamennyi tagja német volt. Ennek az lett a következménye, hogy mondtak bár a színészek szívig ható, szomorú dolgokat, a közönséget hangos hahotára ingerelték a cifra nyelvbotlásaiikkal. 1785-ben *Bulla Károly* társulata játszott a Vörös Sún-ben, igen nagy sikerrel. Elsősorban ezek a sikerek indították II. Józsefet a már említett Vár-színház megnyitására. A Vörös Sún-ház emeleti részén ma lakások vannak, a földszinten modern könyvesbolt. Egy mondat erejéig azonban még érdekes utalni az épület 1800 utáni rendeltetésére: az egykori hangos mulatságok helye a XIX. század első éveiben már leányiskola, majd leánynevelő intézet az előkelő családok leányai részére, ezt követően a lottóigazgatóságot helyezték el itt, 1849-ben osztrák katonakórház, az abszolútizmus korában a rendőrbiztosság székhelye, majd lakóház.

Mennyi mindent lehetne még írni a budai Várról: a világhírű *Mátyás templomról*, amelynek változó elnevezései történetének korszakairól beszélnek, a *Halászbástyáról*, a múzeumokról, az itt működő tudományos intézetekről, a *Ruszwurm-ház* híres cukrászdájáról, a *Balta-közzől*, melynek összehajló két házát a híres temesi kalandor, *Ozorai Pipo* építtette, a *Disz-térről*, ahol *Zsigmond* király *Kontot* és harminc társát kivégeztette, a volt királyi vár újjáépítése során alkalmazott építészeti bravúrokról, a Fehérvári kapuhoz fűződő 1849-es hősi emlékekről, a Vár egykori lakójáról: *Tóth Árpádról*, a költőről, a róla elnevezett sétányról, az Üri utca 53-ról, ahogy egykoron fogva tartották *Martino*-vicsot, és ahol 1795-től 1867-ig megszűnéséig az osztrák Helytartótanács működött, az Országház utca 28-ról, ahol 1790–91-ben a magyar országgyűlés ülésezett — két éven át, eredménytelenül.

### Tervek

Végezetül röviden a budai Vár jövőjéről: A vár-kerület tanácsának idegenforgalmi bizottsága a közelmúltban átfogó programot dolgozott ki, amely a műemlékvédelem, s a nagyarányú helyreállítási munkák mellett az egyre növekvő idegenforgalommal kapcsolatos feladatokat tartalmazza. A megállapítások szerint a több százézer hazai vendég mellett az elmúlt évben mintegy 370 ezer külföldi járt a várnegyedben, a Halászbástyán. A Vár a főváros egyik jelentős idegenforgalmi látványossága, s ez a körülmény a további tenni-valókat is meghatározza. A szakemberek javaslatot tettek a Vár stílusába illeszkedő szálloda megépítésére, a Budára és a Pestre néző rondellákon söröző és uzsonnázó helyek létesítésére, a Halászbástyában elhelyezett kőtár helyén reprezentatív eszpresszó berendezése stb. A Várban az idén május 1-én megindult a mikrobuszjárat, amelyen szeptember végéig több, mint 40 ezren utaztak, a vendégek tájékoztatást hallhattak a Vár történelmi nevezetességeiről, de csak magyar nyelven. A tervek alapján jövőre már szláv és nyugati nyelvet beszélő idegenvezetőket alkalmaznak a mikrobuszokon.

A budai Vár ma is gyönyörű, néhány év múlva azonban szebb lesz, mint bármikor volt.  
Agoston László